

KİTAP İNCELEMESİ

HAYVANSAL GÜDÜLER¹ İNSAN PSİKOLOJİSİ EKONOMİYİ NASIL YÖNLENDİRİR VE KÜRESEL KAPİTALİZM İÇİN NİÇİN ÖNEMLİDİR?²

Gönül DİNÇER *

Akerlof ve Shiller'in, 2009 yılında -küresel ekonomik kriz tartışmalarının hayli yoğun olduğu bir dönemde- yayımlanan ve dilimize 2010 yılında çevrilen "Hayvansal Güdüler - İnsan Psikolojisi Ekonomiyi Nasıl Yönlendirir ve Küresel Kapitalizm İçin Niçin Önemlidir" isimli kitabında, bir takım aktüel ve çarpıcı sorulara cevap aranmaktadır: "Neden çoğumuz mevcut ekonomik krizi öngörmekte bütünüyle başarısız olduk? Görünürde hiç neden yokken birdenbire ortaya çıkmış gibi görünen bu krizi nasıl anlayabiliriz? Önüne geçmek için alınan tedbirler neden yeterli olmadı ve ekonomi otoriteleri önlemlerin etkisiz kalmasına neden şaşırdı?" Yazarların, kitabın ilk sayfalarından son cümlelerine kadar vurguladığı üzere, eğer önümüzdeki dönemlerde uygulanacak olan ekonomi politikalarına güvenmek istiyorsak, bu sorulara tatmin edici yanıtlar verilmesi gerekmektedir.

"Hayvansal güdüler" (animal spirits) kavramı, ekonomi yazınına John Maynard Keynes tarafından kazandırılmış ve geleneksel ekonomi kuramına, öngörülemeyen, ölçülemeyen bir unsur olarak eklenmesi bakımından dikkatleri üzerine çekmiştir. Keynes, Genel Teori'de, "hayvansal güdüler"i şu cümleleriyle izah etmiştir: "... Spekülasyona bağlı istikrarsızlıkların dışında, bir de insan doğasının karakteristiğine bağlı bir istikrarsızlık vardır ki, olumlu aktivitelerimizin

¹ Eserin orijinal ismi: "Animal Spirits: How Human Psychology Drives the Economy, and Why It Matters for Global Capitalism".

² Orijinal eserin künyesi: Akerlof, George A. and Shiller, Robert J.; Animal Spirits: How Human Psychology Drives the Economy, and Why It Matters for Global Capitalism, New Jersey: Princeton University Press, 2009.

* Arş. Gör., Gazi Üniversitesi, İ.İ.B.F., İktisat Bölümü.

önemli bir kısmı, matematiksel beklentiden ziyade doğal bir iyimserliğe dayanır. ... Tüm sonuçları ancak bir zaman sonra ortaya çıkacak olan olumlu bir şeyleri yapma yönündeki kararlarımız, ancak hayvansal güdülerin sonucu olarak alınabilir ki, bu, hiçbir şey yapmamaktansa, harekete geçme yönünde anlık bir dürtüdür. ... Fakat bireysel inisiyatif, ancak makul bir hesaplama, hayvansal güdülerce tamamlanıp desteklendiğinde doğru olmaktadır. ...”³

Akerlof ve Shiller, yıllar sonra, küresel çapta bir krizin hüküm sürdüğü bir dönemde, bu kavramı canlandırmışlar ve ekonomi kuramlarında ve politika belirleme süreçlerinde “hayvansal güdüler”in rolüne önem verilmesi gerektiğini savunmuşlardır. Yazarlar, “hayvansal güdüler”in modern bir tanımını şu şekilde sunmuştur: “Hayvansal güdüler, ekonomideki hareketli ve değişken bir unsuru ifade etmektedir. Bizim muğlaklık veya belirsizlikle olan tuhaf ilişkimizi ifade etmektedir. Bazen onun yüzünden paralize oluruz. Fakat bazen de bizi tazeler ve enerji kazandırır, korku ve kararsızlıklarımızı yenmemizi sağlar (Akerlof ve Shiller, 2010: 24).” İncelediğimiz kitap, işte bu kavramın makroekonomideki önemini ele almakta ve bir bakıma hayvansal güdülerini içeren bir makroekonomi anlayışının çerçevesini çizmektedir.

Yazarlara göre; “Ekonominin gerçekte nasıl işlediğini öğrenmek için hayvansal güdülerin makroekonomiye dahil edilmesi gerekmektedir. Son otuz yılda geliştirilen makroekonomi bu açıdan yanlış yöne gitmiştir. Standart makro iktisatçılar makro ekonomiyi arındırıp daha bilimsel kılma çabasıyla, insanların yalnızca ekonomik güdülerle hareket edip, bütünüyle rasyonel olmaları halinde ekonominin nasıl davranacağına odaklanan bir araştırma yapısı ve disiplin dayatmışlardır (a.g.e.: 203).”

Dört kutuya bölünmüş bir kare düşünelim. Bu karede her kutu; ekonomik olan veya ekonomik olmayan güdüler ve rasyonel olan veya rasyonel olmayan tepkileri ifade etsin:

Ekonomik Güdüler & Rasyonel Tepkiler	Ekonomik Güdüler & Rasyonel Olmayan Tepkiler
Ekonomik Olmayan Güdüler & Rasyonel Tepkiler	Ekonomik Olmayan Güdüler & Rasyonel Olmayan Tepkiler

³ İlgili alıntının kaynağı: Keynes, J. M.; **The General Theory of Employment, Interest and Money**, “Chapter 12: The State of Long-term Expectation”, Atlantic Books, 2008, s. 144-145.

Ŗu andaki model yalnızca sol üst kutuyu doldurmakta olan Ŗu soruyu yanıtlamaktadır: “İnsanlar yalnızca ekonomik güdülerle hareket etse ve rasyonel tepkiler verseydi ekonomi nasıl davranırdı?” Fakat bu soru derhal üç boş kutuya karşılık gelen üç soruya yol açmaktadır: Ekonomik olmayan güdüler ve rasyonel tepkiler söz konusu olsaydı ekonomi nasıl davranırdı? Ekonomik güdüler ve rasyonel olmayan tepkiler gelişmesi durumunda ne olur? Ekonomik olmayan güdüler ve rasyonel olmayan tepkiler var olduğunda ne olur?

Akerlof ve Shiller, makroekonomik süreçlerin niteliğine ve dalgalanma dönemlerinde ne yapılması gerektiğine ilişkin en önemli soruların yanıtlarının, bütünüyle değilse de büyük ölçüde bu üç boş kutuda yer aldığını düşünmektedir. Yazarların ifadesiyle; “Bu kitabın amacı o boş kutuları doldurmaktır.”

Yazarlar, bu amaca uygun olarak, kitabın ilk kısmında, “hayvansal güdüler” olarak tasnif ettikleri bir takım insani güdü ve davranışları izah etmektedirler. Bu güdü ve davranışlar; “güven”, “adalet”, “yolsuzluk”, “para yanılsaması” ve “hikayeler” başlıklı bölümlerde detaylı bir biçimde irdelenmektedir.

Kitabın ikinci kısmında ise, ekonomi politikalarının temel çerçevesini belirleyen bir hususa, söz gelimi “devlet”in ekonomik hayattaki rolüne ilişkin tartışmalara ve önerilere yer verilmiştir. Yazarlar, ekonominin işleyişinin ve devletin bu konudaki rolünün, yalnızca ekonomik olan güdülerle açıklanamayacağı savı üzerinde önemle durmaktadırlar.

Akerlof ve Shiller’in ifadesiyle; “Klasik Modelde tam istihdam varsayımı vardır. Bize göre iyimserlik ve kötümserlik dalgaları, toplam talepte büyük ölçekli değişimlere yol açmaktadır. Bu değişiklikleri hafifletmek devletin görevidir.

Hayvansal güdülerin rol aldığı böyle bir dünya, devlete devreye girme fırsatı vermektedir. Devletin görevi, hayvansal gdlerimizin daha büyük yarar sağlayacak yaratıcılıkta kullanılabileceği koşulları oluşturmaadır. Oyunun kurallarını devlet koymaktadır.

Demek ki ekonominin herkese açık bir yanış alanı olması gerektiğini, en küçük devletin en iyi devlet olduğunu ve devletin kural koymak konusunda mümkün olan en küçük rolü oynaması gerektiğini düşünenlerle bizi ayıran temel bir neden bulunmaktadır. Biz ekonomi konusunda farklı bir vizyona sahip olduğumuz için farklıyız. Aslında insanların bütünüyle rasyonel olduklarını ve neredeyse tamamen ekonomik güdülerle hareket ettiklerini düşünmüş olsaydık, biz de devletin, finans piyasalarının kurala bağlanması, hatta belki de toplam talep düzeyinin belirlenmesinde çok küçük bir rol oynaması gerektiğini dşnecektik.

Fakat tersine, tüm bu hayvansal güdüler ekonomiyi bazen o yöne, bazen diğerine yönlendirme eğilimindedir. Devlet müdahale etmediği takdirde istihdamda

muazzam iniş çıkışlar yaşanacaktır. Ve finans piyasaları zaman zaman kaosa girecektir (a.g.e.: 209).”

Kitabın ikinci bölümü, bu önemli savı izah ederken, bazı sorulardan istifade etmektedir: “Ekonomiler neden bunalıma girer?”, “Merkez bankası yöneticilerinin ekonomi üzerinde neden (kullandıkları ölçüde) gücü vardır?”, “Mevcut finans krizi: Ne yapılmalı?”, “Neden iş bulamayan insanlar vardır?”, “Enflasyon ile işsizlik arasında neden uzun vadeli bir ödünleşme vardır?”, “Gelecek için tasarruf etmek neden bu kadar keyfidir?”, “Finansal araç fiyatları ve kurumsal yatırımlar neden bu kadar oynaktır?”, “Gayrimenkul piyasalarındaki konjonktürel dalgalanmalar neden yaşanır?”, “Azınlıklar arasında neden özel bir yoksulluk vardır?” şeklinde sıralanan sorular, kitapta iki ayrı işlevi bir arada yerine getirmektedir. Öncelikle bu sorular ve olası cevapları incelenirken, geleneksel ekonomi kuramı ve bu kuram uyarınca şekillendirilen ekonomi politikalarının yetersizliği vurgulanmaktadır. İkinci olarak ise, söz konusu sorulara, “hayvansal güdüler”in dâhil edildiği bir kuram ile nasıl cevap verilebileceği ortaya konmaktadır. Böylelikle, küresel ölçekte ekonominin şimdilerde içinde bulunduğu problemli alanların daha incelikli bir tespitini ve dolayısıyla mevcut problemlere daha uygun çözümlerin üretilmesini mümkün kılan politika aygıtlarının bulunabileceği iddiasının altı yeniden çizilmektedir.

Kitabın önemli bir katkısı; iktisadi faaliyetlerin anlaşılmasında geleneksel iktisat teorisinin zaaflarını vurgulaması ve onun yerine davranışsal iktisat teorisinin konmasını önermesidir. Bu bağlamda Akerlof ve Shiller, bir yandan geleneksel iktisadi varsayımlarını ve onun açıklama yöntemi olan ekonometrik modellerin hakimiyetini örtük ve açık olarak eleştirirken, öte yandan onun yerine iktisadın, psikoloji ve sosyolojiden yararlanarak “tarihe ve hikayelere” dayalı bir şekilde krizleri açıklayabileceği ve çözüm üretebileceği iddiasında bulunmaktadır.